

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาการทำข้าวหลามหนองมน เทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี เพื่อให้ทราบถึงกระบวนการการสืบทอดภูมิปัญญาการทำข้าวหลามหนองมน ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสืบทอดภูมิปัญญาการทำข้าวหลามหนองมน และคุณค่าของการสืบทอดภูมิปัญญาการทำข้าวหลามหนองมน เทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี ซึ่งมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลเอกสาร
2. เก็บข้อมูล โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสังเกต
 - 2.1 พื้นที่ในการศึกษา
 - 2.2 ประชากรที่ใช้ในการศึกษา
 - 2.3 ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา
 - 2.4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา
 - 2.5 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. การวิเคราะห์ข้อมูล
 - 3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่ศึกษา
 - 3.2 การวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์

ศึกษาข้อมูลเอกสาร

การศึกษาข้อมูลเอกสาร เป็นการศึกษา รวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ทั้งที่เป็น ทฤษฎี แนวคิด และผลงานที่เกี่ยวกับการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาการทำข้าวหลามหนองมน เทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี

1. ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับข้าวหลาม โดยตรงในส่วนที่มีผู้ศึกษาหรือรวบรวมไว้ก่อน ประกอบด้วยหนังสือ รายงานการวิจัย หรือรายงานการสัมมนา
2. ข้อมูลจากเอกสารด้านแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ แนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

เก็บข้อมูล โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสังเกต

การเก็บข้อมูล ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่มีการกำหนด กฎเกณฑ์เกี่ยวกับคำถามและลำดับ ขั้นตอนของการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า เป็นการพูดคุย สันทนาตามธรรมชาติ (Naturalistic Inquiry) โดยผู้ให้ข้อมูล (Informants) ในการสัมภาษณ์ ยินดีให้ ผู้วิจัยเปิดเผยชื่อจริง ซึ่งการเก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกต มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. พื้นที่ในการศึกษา

การกำหนดพื้นที่ในการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในถนนนครคีດ้านหลังมหาวิทยาลัย บูรพา เทศบาลเมืองแสนสุข และร้านขายข้าวหลามที่ทำเอง (ไม่ได้รับมาขาย) บริเวณริมสองฝั่ง ของถนนสุขุมวิท เทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี

2. ผู้ให้ข้อมูล

2.1 ผู้ประกอบการทำข้าวหลาม เป็นผู้ที่ม่ประสบการณ์และมีองค์ความรู้เกี่ยวกับ กระบวนการผลิตข้าวหลามหนองมน ไม่น่าว่า 20 ปี จำนวน 12 คน

2.2 ผู้รับจ้างขายข้าวหลาม เป็นผู้ที่ช่วยผู้ประกอบการทำข้าวหลามหนองมนขาย ข้าวหลาม ไม่น่าว่า 5 ปี จำนวน 1 คน

2.3 ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพในเทศบาลเมืองแสนสุข นายสวัสดิ์ หอมปลื้ม เป็นรองนายกเทศมนตรีเมืองแสนสุข จำนวน 1 คน

2.4 ผู้บริโภคข้าวหลามหนองมน เป็นผู้ที่บริโภคข้าวหลามหนองมน ไม่น่าว่า 3 ครั้ง จำนวน 3 คน

3. ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา

ตุลาคม 2554 – กันยายน 2555

4. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลและคำตอบที่ เป็นข้อเท็จจริงและตรงกับเรื่องที่ทำการศึกษา โดยมีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือและเครื่องมือที่ใช้ ในการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. สํารวจพื้นที่ที่กำหนดในขอบเขตการวิจัย
3. ศึกษารูปแบบและเทคนิควิธีการสัมภาษณ์
4. สร้างกรอบการสัมภาษณ์และแบบสอบถาม โดยยึดแนวทางของธิดิมา ทิพย์สังวาลย์

(2544, หน้า 26) กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญและกระบวนการเรียนรู้ในกระบวนการถ่ายทอด ภูมิปัญญา แนวทางของทรงศิริ สาประเสริฐ (2542, หน้า 21-40) กล่าวถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดภูมิปัญญา และแนวทางของชลทิตย์ เอี่ยมสำอ่าอังก์ และ วิศนี ตระกูล (2533, หน้า 229 - 230) กล่าวถึงคุณค่าของการถ่ายทอดภูมิปัญญา

5. นำกรอบการสัมภาษณ์และแบบสอบถามให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบ เพื่อนำข้อเสนอแนะที่ได้ไปดำเนินการปรับปรุงแก้ไข

6. นำกรอบการสัมภาษณ์และแบบสอบถามที่สมบูรณ์แล้วมาใช้ในการสัมภาษณ์ต่อไป เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. กรอบการสัมภาษณ์ ประเด็นหลัก คือ ข้อมูลทั่วไปของผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำข้าวหลามและวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำข้าวหลาม

2. บันทึกการสังเกต

3. เครื่องมือที่ช่วยในการบันทึกข้อมูล ได้แก่ กล้องถ่ายรูป เครื่องบันทึกเสียง และสมุดบันทึกการปฏิบัติงานภาคสนาม เป็นต้น

4. ผู้วิจัย เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการวิจัย

5. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

5.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัย การศึกษาข้อมูลทางเอกสารและงานวิจัยจะกระทำก่อนที่จะเข้าไปเก็บข้อมูลภาคสนาม และเก็บเพิ่มเติมในขณะที่ทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม รวมทั้งหลังจากเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลที่ศึกษา ได้แก่ เอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ เกี่ยวข้องกับการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น จากแหล่งข้อมูลหอสมุด หน่วยงานต่าง ๆ และทางอินเทอร์เน็ต

5.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยรวบรวมข้อมูลภาคสนามตามขอบเขตด้านเนื้อหาด้วยวิธีการสัมภาษณ์ และการสังเกต

5.2.1 การสัมภาษณ์ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายตามแนวทางแบบสัมภาษณ์ เพื่อหาคำตอบที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา

5.2.2 การสังเกตใช้วิธีการสังเกต 2 วิธี คือ

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม ด้วยการสังเกตสอบถามข้อมูลที่สงสัย และจดบันทึก และถ่ายรูป เริ่มตั้งแต่การเตรียมอุปกรณ์จนถึงขั้นตอนสุดท้าย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เป็นการสังเกตสภาพเหตุการณ์ทั่วไป เช่น สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย วิถีชีวิตของบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาหลักฐานและข้อมูลต่าง ๆ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่ศึกษา

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยจำแนกข้อมูลแยกประเด็นออกตามความมุ่งหมายของการวิจัยที่ตั้งไว้ และตรวจสอบความสมบูรณ์ ความถูกต้องอีกครั้งหนึ่งว่า ข้อมูลที่ได้มีความครบถ้วนเพียงพอและพร้อมแก่การนำไปวิเคราะห์ สรุปผลแล้วหรือไม่ หากมีข้อมูลส่วนใดที่ยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ ผู้วิจัยจะทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดไป

2. การวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการทำข้าวหลาม มาทำการวิเคราะห์ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการสืบทอดภูมิปัญญาการทำข้าวหลาม เมื่อได้ข้อมูลที่ครบถ้วนแล้วทั้งข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการการสืบทอดภูมิปัญญาการทำข้าวหลาม ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการสืบทอดภูมิปัญญาการทำข้าวหลาม และคุณค่าของการสืบทอดภูมิปัญญาการทำข้าวหลาม ผู้วิจัยได้แยกแยะข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ให้เป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ จากนั้นได้นำเสนอผลการวิจัยโดยการบรรยาย และการสรุปผล เชิงวิเคราะห์โดยใช้กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยที่กำหนดไว้